

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮВАЛО РАБСТВО В БРИТАНСЬКИХ КОЛОНІЯХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ В XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII СТ.

ЛЕВЧУК Марія В'ячеславівна - кандидат юридичних наук, Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра теорії та історії права та держави

ORCID ID: 0000-0002-7372-7134

УДК 341.987:343.431](7)

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.4.25

Стаття присвячена аналізу еволюції законодавства, що регулювало рабство в британських колоніях Північної Америки в XVII – на початку XVIII ст. на прикладі колонії Вірджинія. Досліджуються основні закони, прийняті впродовж XVII ст., та аналізуються ключові напрямки змін у законодавстві. Наголошується на таких важливих тенденціях еволюції законодавства, як перехід від обмеженого, строкового рабства до довічного спадкового рабства; закріплення расових відмінностей; встановлення соціальних відмінностей між сервентами та рабами; посилення контролю над рабами; введення заборони і контролю над змішанням рас та регламентація правового статусу власників рабів. Ця робота допомагає розуміти, як змінювалися ставлення до рабства в Вірджинії та як ці зміни вплинули на розвиток системи рабовласництва в регіоні та позначились на формуванні суспільного ладу британських колоній в Північній Америці.

Ключові слова: рабство, історія рабства, легалізація рабства, рабство в британських колоніях, англійські колонії в Північній Америці, законодавство про рабство, рабські кодекси.

Постановка проблеми

Епоха колонізації та розширення британського впливу в Новому Світі супроводжувалася формуванням системи рабства, що відіграла значущу роль у розвитку Північної Америки та була непростим періодом в історії цього континенту. Рабство склало

основу для розвитку плантаційних систем, які визначили економічний успіх колоній та відобразились на формуванні суспільства, але разом із тим воно стало однією з найважливіших і найскладніших проблем в історії Північної Америки, і розуміння його виникнення, розвитку та впливу на суспільство є ключовим для аналізу сучасних юридичних та соціокультурних викликів. Дослідження еволюції законодавства про рабство в цьому контексті надзвичайно важливе, адже розуміння процесів та факторів, які сприяли формуванню рабовласницької системи, не тільки розкриває важливу главу історії, але також надає змогу глибшого розуміння процесу формування соціальних та расових відмінностей у Північній Америці. Висвітлення цих аспектів історії важливо для суспільних дискусій та боротьби з такими викликами сучасного світу як нові форми рабства, расизм, торгівля людьми.

Стан дослідження проблеми

Ранні роботи, присвячені історії рабства в британських колоніях (до XX ст.), авторами яких були Дж. Інгрем [1], Е. Лонг [2], Т. Кобб [3], Дж. Страуд [4], хоча і надали загальне уявлення про розвиток рабства, проте вони не завжди були об'єктивними, оскільки часто містили етнічний та расовий підтекст, через панівну расову дискримінацію.

З розвитком академічних досліджень та зростанням інтересу до соціальних про-

блем, тема рабства в англійських колоніях отримала новий поштовх на основі постколоніального підходу, який розглядає рабство як частину більш широкого процесу колонізації та наслідків існування імперії. Цей підхід дає можливість аналізувати взаємозв'язок між колоніальною імперією та колоніями, а також його впливу на розвиток рабства. Сучасні дослідження звертають увагу на різні аспекти цієї проблеми, включаючи її правові, економічні, соціокультурні та расові аспекти. Поміж науковців, які у своїх роботах торкаються юридичних аспектів регламентації рабства в англійських колоніях, можна відзначити таких, як П. Колчін [5], Д.Б. Девіс [6], Е. Морган [7], І. Берлін [8], Т. Моріс [9]. Серед українських дослідників, які у своїх працях розглядали тематику рабства та його історії слід назвати О.І. Захарчук [10], В.М. Малишка [11], В.М. Калашникова [12].

Метою наукової статті є дослідження процесу еволюції законодавства про рабство в британських колоніях Північної Америки в XVII-XVIII ст. на прикладі Вірджинії, а саме: аналіз впливу різних факторів на становлення рабства; висвітлення змісту ключових законів, що стосувались найманих слуг сервентів та рабів; характеристика правового статусу рабів і рабовласників, їх прав в обов'язків у контексті колоніального законодавства.

Наукова новизна статті полягає у виокремленні тенденцій еволюції законодавства, що регулювало рабство в британських колоніях Північної Америки в XVII – на початку XVIII ст.

Виклад основного матеріалу

У становленні рабства в британських колоніях Північної Америки низка факторів відіграла ключову роль, а саме: географічне розташування та кліматичний фактор, своєрідність економіки та плантаційний тип господарювання в південних колоніях, що вимагав дешевої робочої сили; нестача місцевої робочої сили, а також соціокультурні погляди колоністів.

Географічний чинник був чи не визначальним у становленні рабства, адже коло-

нії знаходилися на нових, віддалених територіях, що відкривали широкі можливості для їхнього економічного та територіального розширення. Східне узбережжя Північної Америки було ідеальним місцем для розвитку сільського господарства та плантаційних культур і економічне зростання багатьох колоній залежало від вирощування таких сільськогосподарських культур, як тютюн, бавовна, цукрова тростина, рис на великих плантаціях, що потребували значної робочої сили.

Спочатку в колоніях використовувалися законтраковані слуги або «сервенти» з Європи, які уклали контрактні угоди (так звані сервентські контракти) з колоністами або майбутніми власниками землі. Дослідники з економічної історії сходяться на думці, що кабальне рабство стало популярним в англійських колоніях у XVII ст. через великий попит на робочу силу в колоніях у поєднанні з надлишком робочої сили в Європі та високою вартістю трансатлантичного перевезення, що було не під силу сплатити європейським робітникам [13]. Існувало декілька видів сервентів: слуги за наймом, підмайстри та особи, засуджені за злочини. Слуги за наймом уклали контракти про довгострокову роботу. Ці контракти передбачали, що сервенти згоджувалися відпрацювати певний строк на плантаціях, фермах або в господарствах колоністів в обмін на відшкодування їх перевезення до колоній, проживання та харчування під час контракту, та іноді обіцяну винагороду в грошах або надання земельної ділянки після закінчення строку контракту. Тривалість такого відпрацювання могла становити певну кількість років або до досягнення слугою певного віку.

Підмайстри, традиційно молоді люди, яких «прикріплювали» до майстра, щоб навчитися у нього ремеслу. Майстер годував, одягав і навчав учня ремеслу, а учень працював на майстра безкоштовно. Після закінчення учнівства підмайстер отримував одяг, знаряддя праці і міг працювати сам на себе.

Засуджені також становили частину сервентів. Ті, хто був засуджений за тяжкі злочини в Англії, іноді уникали смертної

кари, коли їх засуджували до перевезення до Америки. Це вирішувало дві проблеми для англійського уряду: забезпечило вкрай необхідну робочу силу для колоній і зменшувало кількість ув'язнених у в'язницях.

Сервенти, які прибували до колоній усе одно не могли задовольнити потреби в робочій силі. А розвиток сільського господарства, зокрема надприбутковий бум із вирощування тютюну (у Вірджинії та Меріленді), рису (у Кароліні) та цукрової тростини на острівних британських колоніях у Вест-Індії, починаючи з другої половини XVII ст., зумовив появу поряд із сервентами африканських рабів. У кінцевому рахунку, сервенти, як зазначають дослідники, з часом були витіснені рабством [14, с. 25-29]. Від однієї третини до половини європейського населення Америки колоніальної епохи прибули туди як сервенти – наймані слуги за контрактом, підмайстри або каторжники, а до початку Війни за незалежність США в 1775 р. вони складали лише 2-3 відсотки колоніальної робочої сили [15, с. 120].

Відтак економічний фактор, що виявся у нестачі робочої сили, розвитку плантаційних господарств, зокрема, в південних колоніях Північної Америки та у Вест-Індії, який вимагав значної робочої сили для вирощування сільськогосподарських культур, став одним з ключових у появі рабства в колоніях та необхідності його законодавчої регламентації.

Соціокультурні погляди колоністів також вплинули на розвиток рабства. Колоніальне суспільство було засноване на ідеях соціальної стратифікації та ієрархії. І, спочатку завуальований, а потім відкритий расизм і переконання у перевагах білого населення над африканцями та іншими етнічними групами зіграли важливу роль у створенні і підтримці системи рабства. Вони легітимізували зневаження та експлуатацію рабів. Рабство стало частиною соціального порядку, і ця система була відображена не тільки в культурних нормах та цінностях колоніального суспільства, а й закріплена на законодавчому рівні.

У XVII ст. в багатьох британських колоніях була прийнята низка законодавчих

актів, які регламентували систему рабства, а саме: закріплювали статус рабів, їхні права та обов'язки, визначали права власників рабів, а також встановлювали процедури купівлі-продажу рабів. У таких законах відображались основні принципи і цінності суспільства того часу, де рабство вважалось цілком допустимим і незаперечним станом речей. Не дивлячись на те, що кожна англійська колонія мала свою власну систему правил та положень, які контролювали життя та статус рабів, дослідження законодавчої регламентації системи рабства в цій статті буде проведено на прикладі Вірджинії, оскільки вона була однією з перших та найбільш впливових англійських колоній у Північній Америці та стала піонером інституціоналізації рабства.

Початок колонізації Вірджинії в 1607 р. супроводжувався, як і в інших колоніях, використанням двох основних форм невольної праці: найманих слуг – сервентів та рабів. Слід зазначити, що на початку XVII ст. ще не існувало довічного рабства за расовою ознакою. Натомість там, де рабство існувало, воно було пов'язане з культурним і релігійним статусом поневоленої особи: нехристияни, яких було взято в полон, наприклад під час війни, могли бути поневолені, проте на християн це правило не поширювалось, незалежно від їхнього расового чи етнічного походження.

Також первинно рабство не було постійним і таким, що передавалось у спадок станом. У перші десятиліття існування Вірджинії окремі раби могли здобути свою свободу, продемонструвавши докази свого навернення до християнства; негри, які були християнами, мали навіть право свідчити у суді проти білих [16, с. 19]; крім того, раби іноді могли домовитися про те, щоб купити свою свободу. А політика щодо статусу дітей, народжених від поневолених осіб, залишалася незмінною до середини XVII ст. – вони набували статусу батька, згідно з правилом, яке було встановлене в англійському загальному праві.

Проте поступово набирає сили тенденція до розмежування правового статусу найманих слуг і рабів на основі расових відмінностей. Майже від початку у Вірджинії

до праці чорношкірих слуг ставилися інакше, ніж до праці білих. Хоча юридично і не було проголошено, що всі африканці повинні бути рабами, натомість ряд випадків призвів до прийняття законодавства для вирішення практичних проблем, яке впливало із звичаю утримувати африканців як рабів. Наслідком цих законів і рішень було те, що чорношкірим було дедалі важче бути кимось, крім рабів, і шлях виходу з цього стану поступово звужувався, та в кінцевому рахунку остаточно зник. Адже правовою основою служби білих слуг був контракт, який вказував, що їх праця була власністю їх господаря тільки протягом певного періоду часу. Однак більшість чорношкірих африканців насильно завозили до колонії, і вони не мали контракту, що обмежував би їх термін служби, яка взагалі не регулювалася законом, тільки звичаєм. Крім того, законодавчі положення, які обмежували термін служби для білих робітників, які прибули до Вірджинії без контрактів, не застосовувались для аналогічного захисту африканців, яких, таким чином, можна було утримувати довічно. Така звичаєва практика утримання чорношкірих слуг протягом терміну їх життя розпочала процес перетворення африканського поневоленого населення на довічних рабів. І з суб'єктів права, які володіли обмеженими правами і обов'язками, вони поступово перетворились на повністю безправних осіб, які визначались у законодавстві спочатку як рухома, а потім нерухома власність їх господарів.

Розширенням работоргівлі до того змінило баланс робочої сили в колонії. Якщо первинно більшість робітників у Вірджинії складали наймані працівники сервенти, то з середини XVII ст. чорні раби почали витіснити як білих слуг, що мали контракт, так і індіанців, як основне джерело робочої сили Вірджинії. Суттєве збільшення рабів зумовило нагальну потребу в правовій регламентації системи рабства, статусу рабів і рабовласників, тому з 30-х рр. XVII ст. у Вірджинії починають з'являтися перші закони, що регулювали рабство.

Одним із перших актів, у якому конкретно згадувалися чорношкірі, був акт 1639 р.

про те, що «всі особи, крім негрів, мають бути забезпечені зброєю та боєприпасами...» [17, с. 26]. Право носити зброю, як бачимо, надавалось лише білим чоловікам, включаючи сервентів, а всім неграм, у тому числі вільним, це було заборонено. Цей акт, відтак, започаткував юридичну різницю між білими та чорними чоловіками.

У наступні два десятиліття регламентація питань, пов'язаних з чорношкірими рабами, переважно стосувалась випадків втечі рабів та суперечностей у визначенні статусу потомства рабів. Так з'являються закони 1660 та 1661 р., спрямовані на заборону білим слугам і африканським рабам, втікати разом та встановлюється покарання за втечу слуг і рабів від своїх господарів. Зокрема, згідно з *Актом про втікачів* [17, с. 116-117] 1661 р. вони повинні були відшкодовувати своїм господарям завдані своєю відсутністю збитки шляхом додаткової служби, рівної подвоєнню терміну служби, який вони пропустили; а в разі якщо були понесені витрати задля їх пошуку, суд міг встановити додатковий термін служби, пропорційний заподіяній шкоді. Закон встановлював і компенсацію за зникнення чи втрату чорних рабів, якщо вони втікали разом із білими: якщо чорні раби безвісно зникнуть або помруть під час втечі, білі християнські слуги, які були з ними в компанії, мають це компенсувати власникам рабів або сплативши штраф або відпрацювавши додатковий строк у чотири роки за кожного загубленого або померлого негра.

Наступною проблемою, на яку відреагували законодавці Вірджинії, був статус дітей, народжених від матері-рабині. У 1662 р. легіслатурою Вірджинії був прийнятий *Акт про визначення статусу потомства негритянських жінок* [17, с. 170], встановивши правило, що статус дитини визначався за статусом матері, і, відтак, дитина матері-рабині також набувала статусу раба. Встановлювався також і штраф за міжрасові стосунки. Цей акт був різким відходом від англійської традиції, що була передбачена загальним правом, згідно з якою дитина отримувала свій статус від батька. Уряд Вірджинії не міг допустити ситуацію, коли тисячі чорношкірих, включаючи мулатів,

мали б право на свободу, якби законодавець дотримувався цієї англійської правової традиції. На відхід від загального права вплинули і чимдалі частіші судові суперечки з приводу статусу дітей від змішаних стосунків представників різних рас, а також розгляд справи Елізабет Кі (Elizabeth Key) [19] у 1656 р., яка була однією з перших темношкірих жителів тринадцяти колоній, які подали позов про звільнення від рабства та виграли. Цей позов був одним із найперших «позовів про свободу» особи африканського походження в англійських колоніях.

Рішення у справі Елізабет Кі, окрім акту 1662 р. про визначення статусу потомства негритянських жінок, поклато край і юридичній плутанині щодо питання про вплив християнського хрещення на статус раба. До 1667 р. у Вірджинії та деяких інших англійських колоніях часто слідували англійському та іспанському звичаю, за яким охрещеним темношкірим надавались деякі розширені права. І певний час у Вірджинії статус християнина був визначальним і вищим над статусом раси. Чорним християнам дозволялося свідчити в суді і навіть подавати позов, інші чорношкірі нехристияни не мали таких прав [20, с. 478]. Це відобразилось на плутанині в судових рішеннях та прагненні до унормування зростаючої суперечності в статусі рабів за релігійною ознакою, що, зрештою, призвело до прийняття закону, який вирішив цю проблему у 1667 р. За ним хрещення негра як християнина не звільняло його від рабства: «Дарування хрещення не змінює стану особи щодо її рабства чи свободи» [17, с. 260].

Законодавство першої половини XVII ст. хоча і не жорстко пов'язувало статус рабства з расою, проте внаслідок розгляду справ у колоніальних судах і формуванню прецедентів, було поступово закріплене ставлення до темношкірих як до рабів, а сам статус раба ставав довічним і передавався у спадок. У цьому аспекті варто згадати відому судову справу Джона Панча [21, с. 466-467] 1640 р., що стала прецедентом для встановлення практики пожиттєвого рабства на підставі расової приналежності.

Після чого шляхи звільнення від рабського стану дедалі звужувались.

Подальша законодавча регламентація рабства в другій половині XVII ст. стосувалась ще більших обмежень особистих прав чорношкірих чоловіків і жінок, що розпочалось *Актом 1669 р. про випадкове вбивство рабів* (An act about the casual killing of slaves) [17, с. 270]. Оскільки, згідно з прецедентом у справі Дж. Панча, термін служби раба (на відміну від сервента) уже не можна було продовжити в разі вчинення ним проступку чи втечі, він уже став довічним, то законом було встановлено, що тілесні покарання будуть єдиним способом, за допомогою якого господар міг карати і «виправляти» свого раба. Цей закон означав втрату правового захисту життя раба, а Вірджинія стала першою колонією, яка оголосила, що вбивство непокірного раба під час застосування до нього тілесного покарання не вважається злочином для його господаря і не тягне накладення покарання.

Завезення поневолених африканців до Північної Америки в другій половині XVII ст. стрімко збільшувалось, зростала кількість рабів і дуже швидко постала проблема утримання контролю над їх зростаючою масою. Саме тому потреба утримання соціальної, економічної і расової стабільності у колонії, збереження системи рабства та підтримки економічних і соціокультурних інтересів власників рабів зумовлювали більш суворі закони, що стосувались рабів. Чимдалі частіші втечі рабів від своїх господарів, влада Вірджинії намагалась зупинити, прийнявши *Акт про затримання та придушення втечі негрів та рабів 1672 р.* («An act for the apprehension and suppression of runaways, negroes and slaves») [17, с. 299-300]. Основні положення цього закону включали: звільнення від відповідальності за вбивство чи поранення втікачів: у разі втечі раба та в процесі переслідування його за ордером закон надавав право будь-якій особі, яка намагається затримати втікачів (негрів, мулатів, індіанських рабів або довічних слуг), вбити або поранити їх у разі опору; компенсацію шкоди за втрату раба: якщо внаслідок поранення втікача від опору той помирав, то власник втікача отримував компенсацію

від держави; встановлювалось заохочення до співробітництва з індіанцями: закон наказував індіанським племенам затримувати втікачів, які з'являлися на їхніх територіях, і передавати їх представникам закону. За це вони отримували компенсацію у вигляді товарів або тютюну.

Проте прийняття таких суворих заходів не зупинило загострення соціальних суперечностей, а нестерпні умови праці та вкрай незадовільне поводження рабовласників з рабами, суттєве обмеження їх прав сприяли наростанню напруги між рабами і колоністами, збільшенню кількості повстань та актів супротиву серед африканських рабів.

У другій половині XVII ст. у Вірджинії відбулись викриття низки змов і повстань слуг і рабів. 13 вересня 1663 р. через зраду одного з учасників була викрита змова в графстві Глостер, до якої були долучені африканські раби, білі слуги та індіанці Вірджинії (відома як «Змова округу Глостер» або, іноді, «Змова слуг»), наслідком якої стало повішення її лідерів. У квітні 1670 р. жителі графств Глостер, Йорк і Міддлсекс, все ще стурбовані намірами своїх слуг, звернулися до влади з проханням не допускати до колонії будь-яких потенційних іммігрантів, які в Англії були засуджені за кримінальні злочини [22, с. 209]. А в 1676 р. відбулось повстання Бекона, яке хоч і очолив Натаніель Бекон, член губернаторської ради, усе ж до нього долучились колоністи, раби та індіанці, виступаючи проти королівської влади та місцевої аристократії. Ці та низка повстань рабів у інших колоніях показали загрозу, яку становила зростаюча маса рабів для соціальної стабільності колонії. Такі події підштовхували владу Вірджинії до утвердження законів, що продовжували обмеження прав рабів та забезпечували жорстку систему контролю над ними, для запобігання подальших змов рабів, включаючи введення заборон на зброю та призначення суворих покарань за будь-який акт супротиву або спробу повстання.

Таким законом у Вірджинії став Акт 1680 р., відомий як «Акт про запобігання повстань негрів» (Act for Preventing Negroes Insurrections) [17, с. 481-482]. Закон почи-

нався із зазначення про «часті зустрічі значної кількості негрів-рабів під виглядом бенкетів і поховань», вважаючи, що вони мають «небезпечні наслідки». Він містив наступні положення: встановлював заборону неграм носити зброю, а саме забороняв неграм та іншим рабам носити або озброюватись будь-якою палицею, посохом, рушницею, мечем або будь-якою іншою зброєю для самозахисту чи нападу; обмежувалась свобода пересування: раби не мали права залишати територію свого господаря без дозволу, який видавався лише у конкретних та необхідних випадках господарем чи наглядачем, за порушення цього правила передбачалось покарання у вигляді 20 ударів батоном; встановлювалось покарання за напад рабів на християн: для рабів, які наважилися підняти руку на християн, передбачалася кара у вигляді 30 ударів батоном; підтверджувалось раніше вже встановлене положення, що звільняло від відповідальності за вбивство чи поранення раба-втікача в разі опору арешту, закон визнавав це законною дією та не встановлював покарання для такого вчинку.

Оскільки плантатори залишалися стурбовані навіть після ухвалення цього закону, у листопаді 1682 р. було прийняте додаткове положення, яке забороняло рабам збиратися на плантаціях, які не належать їхнім господарям. За цим актом заборонялося допускати на свою плантацію будь-якого негра або раба, якому не належало бути там, більше ніж чотири години без дозволу свого власника. За порушення цього правила за умови підтвердження двома свідками встановлювався високий штраф [17, с. 492-493].

Проте і ці заходи не зняли, а лише посилили страх плантаторів перед їхніми рабами, що вже було виражено в акті 1680 р., який намагався заборонити рабам можливість носити зброю, зустрічатися на людях або подорожувати без дозволу. І цей страх був не безпідставний – у 1687 р. у Вірджинії була викрита «Вестморлендська змова», що була першою змовою негрів у Британській Північній Америці, у якій не брали участі білі прихильники чи учасники. Повстанці мали намір убити білих і знищити

майно в окрузі та по всій Вірджинії. Після викриття цієї змови рабів жителі Вірджинії почали вбачати небезпеку рабського повстання, яка походила переважно від поневолених афроамериканців. Тому вже 3 квітня 1691 р., Генеральна Асамблея прийняла «Акт про стримування розповсюдження рабів» (An act for suppressing outlying slaves) [18, с. 86-88], який надав шерифам округів, їхнім заступникам та будь-якій іншій законній владі можливість вбивати будь-яких рабів, які чинять опір, тікають або відмовляються здатися, коли їм було наказано. За кожного раба, убитого таким чином, власники отримували від колоніального уряду 4000 фунтів тютюну.

Окрім цього ключового положення, цей акт містив низку нововведень, що стосувались правового статусу рабів та стосунків між расами. Насамперед встановлювалося обмеження на звільнення рабів з рабства, заборонялися міжрасові шлюби, а позашлюбні діти-мулати, народжені вільними білими жінками, набували статусу раба, хоч і не довічно. Нарешті, у цьому законі Генеральна Асамблея Вірджинії вперше використала термін «білий» як додатковий спосіб юридичного відділення англійців і європейців від африканців і корінних американців.

Положення цього закону були наступними. Уперше в законодавстві Вірджинії вводилося обмеження на звільнення рабів. Власник раба, який був звільнений, повинен був вивезти його з колонії Вірджинія протягом 6 місяців після звільнення. В іншому випадку, він мав заплатити штраф. Закон також містив обмеження стосовно шлюбів між особами різних рас, щоб запобігти їх змішуванню, зберігаючи суворий расовий розподіл. Забороненими були шлюби між англійськими чоловіками чи жінками і неграми, мулатами або індіанцями, а такі пари протягом трьох місяців після укладення такого шлюбу мали бути вигнані з Вірджинії назавжди. Встановлювалось покарання і за народження позашлюбних дітей в міжрасових стосунках. Якщо англійська жінка, яка була вільною, народила негра, мулата або індіанця поза шлюбом, вона мала сплатити штраф в роз-

мірі 15 фунтів стерлінгів. У випадку невилати такого штрафу, вона могла бути взята під опіку церковних кураторів і позбавлена свободи на 5 років, а її дитина мала працювати як слуга до досягнення 30 років. Покарання для дітей-мулатів встановлювало більший термін перебування в статусі слуги – до 30 років, ніж аналогічне існувало для бідних сиріт або позашлюбних білих дітей: такі хлопці до 21 року і дівчата до 18 років мали перебувати в статусі слуги. Законодавці не хотіли, щоб білі жінки народжували дітей-мулатів, оскільки це могло призвести до збільшення вільного чорношкірого населення.

Прийняття цього закону в 1691 р. підсилювало та закріплювало систему рабства, впроваджувало основи расової сегрегації у Вірджинії, а також надавало власникам рабів більший контроль над ними, суттєво обмежуючи можливість звільнення рабів на свободу.

Наслідки «Вестморлендської змови» рабів проявились і в позбавленні афроамериканців права на судовий захист та посиленні покарання рабів за вчинення злочинів. За законом 1692 р., що мав назву «Акт для більш швидкого переслідування рабів, які вчиняють тяжкі злочини» (An act for the more speedy prosecution of slaves committing Capitall Crimes) [18, с. 102-103], рабам було відмовлено в праві на суд присяжних, яке мали білі чоловіки та жінки. А в *Акті про створення Генерального суду 1705 р.* (An act for establishing the General Court, and for regulating and settle the proceedings therein) усіх темношкірих було позбавлено права свідчити в суді: «...негри, мулати та індіанські слуги та інші, не будучи християнами, вважаються недієздатними особами, щоб бути свідками в будь-яких справах» [18, с. 298]. При цьому законодавцем було надано визначення мулатів: «дитина індіанця та дитина, внук або правнук негра будуть вважатися, обліковуватися, утримуватися та вважатися мулатами» [18, с. 250-252]. Цим *Актом 1705 р. про те, хто не має займати посаду в цій країні* (An act declaring who shall not bear office in this country) будь-яким неграм, мулатам чи індіанцям було заборонено займати будь-які посади цер-

ковні, цивільні чи військові, а ті, що вже займали, мали бути звільнені.

І на довершення, законодавцем було встановлено визначення статусу раба. В 1705 р. у Вірджинії було прийнято *Акт про оголошення негрів, мулатів та індіанських рабів у цьому домініоні нерухомістю* [18, с. 333-335], у якому раби (поневолені чоловіки, жінки та діти) визнавались нерухомим майном. Винятки встановлювались тільки для торговців, які привозили рабів для продажу: поки раби залишалися у власності торговця, їх вважали рухомим майном. У законі також був регламентований перехід рабів у спадок до спадкоємців за правилами успадкування земельних ділянок та право подачі позову для відновлення прав і володіння рабами та позову за порушення прав на рабів, і такі позови могли бути розглянуті в судах.

Впродовж всього XVII ст. законодавець, приймаючи окремі закони лише реагував на ті суспільні виклики і юридичні потреби, які виникали в колонії, а коли накопичився достатній законодавчий масив положень, що регулювали систему рабства, вони були зібрані в єдиному кодифікованому акті – першому «рабському кодексі» Вірджинії в 1705 р., яким було офіційно закріплене рабство. Цей закон мав назву «*Акт про слуг та рабів*» (*Act Concerning Servants and Slaves*), що і став ключовим законодавчим актом всього рабовласницького законодавства Вірджинії. Закон 1705 р. був спрямований на зміцнення контролю над населенням африканських рабів, створення соціальних відмінностей між білими слугами сервентами та чорними рабами, та підтримання існуючого соціального порядку в колонії Вірджинія шляхом посилення обмежень щодо заборони змішання рас.

Однією з суттєвих змін стало перетворення багатьох афроамериканців на довічних рабів, адже до 1705 р. афроамериканці іноді могли служити за наймом на правах сервентів. Після прийняття цього закону їх підневільне становище перетворилося на кабальне та примусове довічне рабство. Наступною важливою зміною стало те, що законодавці чітко дали зрозуміти, що християнство не є шляхом до свободи для раба,

а хрещення не звільняє негрів, мулатів чи індіанців від поневолення. Стаття IV визначала, що всі слуги (у тому числі і сервенти), привезені в країну, які не були християнами у своїй країні, за кількома винятками, будуть розглядатися як раби. Навіть якщо вони пізніше приймуть християнство, їх усе одно купуватимуть і продаватимуть як рабів. А щодо сервентів-християн у статті I встановлювалось наступне: будь-який слуга (сервент), старше дев'ятнадцяти років, привезений до країни, який є християнином, буде служити, доки йому не виповниться двадцять чотири роки [18, с. 447-448].

Важливим положенням цього закону було встановлення соціальних відмінностей між білими слугами сервентами та чорними рабами. До білих слуг відносились особи, які були переселенцями, іммігрантами або бідними контрактними працівниками. Важливо зауважити, що хоча термін «білі слуги» може використовуватися в контексті закону 1705 р., він не означав те саме, що й «білі робітники» або «наймані працівники». Він стосувався тільки тих білих осіб, які підписували спеціальні сервентські контракти на роботу, внаслідок чого перебували у стані рабства, хоч і тимчасово.

Закон встановлював, що білі слуги сервенти, мали більше прав та можливості для звільнення після відпрацювання певного терміну служби, порівняно з чорними рабами. Сервенти мали можливість отримати свободу після виконання контракту на роботу, який міг тривати від кількох років до кількох десятиліть. Це було суттєвою відмінністю від правового положення чорних рабів, статус яких був довічним. Закон також надавав сервентам певні права, такі як: право на володіння власністю, можливість одруження та утримання сім'ї, вони також мали деяку можливість заробляти гроші та навчатися певним ремеслам, мали право на особисту власність, хоча власники рабів і зберігали певний контроль над цією власністю. Встановлювався також і обов'язок господарів сервентів забезпечити їх достатньою їжею, одягом, житлом та заборонялось застосовувати надмірні покарання до будь-якого білого слуги-християнина. Сервенти за статтями VII та X мали право на пода-

чу скарги до мирового судді стосовно своєї зарплатні та свободи у випадках жорстокого поводження. Раби таких прав не мали. Ці привілеї та можливості для сервентів були надані з метою створення додаткових стимулів для їх праці та послаблення можливості бунтів і супротиву. Це утверджувало соціальну нерівність між білими слугами-сервентами та чорними рабами, відображало расову ієрархію того часу, де білі люди вважалися вищими за чорних та мали більше прав і свобод.

Окрема увага в законі були приділена контролю над змішанням рас, ще більше посилюючи його у порівнянні із законом 1691 р., який втрачав свою силу, які і всі положення попередніх законів, прийнятих у минулому, що стосувались положень цього кодифікованого акту 1705 р. Так, встановлювалося право суду накладати покарання на осіб, винних у порушенні закону щодо стосунків із слугами чи рабами. Закон передбачав накладення штрафу для служниці, яка народила дитину поза шлюбом з негром або мулатом, і так само для вільної білої християнки, яка народила дитину поза шлюбом з негром або мулатом. Дитина у цьому випадку ставала слугою до досягнення 31 року. Забороні підлягали і шлюби між англійцями чи іншими білими особами та неграми чи мулатами, особливо, якщо англійці були вільними. Покарання накладалось і на служителів церкви, які свідомо одружувати білих осіб з неграми чи мулатами.

Велика група статей закону була присвячена встановленню більшого рівня контролю над зростаючим населенням африканських рабів у Вірджинії. На думку американського історика Ібрама Кенді, це також соціально відокремлювало білих колоністів від чорних поневоленних, роблячи їх розрізненими групами та перешкоджаючи їхній здатності об'єднатися, що викликало очевидний страх аристократії Вірджинії, яка хотіла запобігти повторним подіям, таким як повстання Бекона, що сталося 29 років тому [23, с. 53-54, 67-68]. Закон 1705 р. підтверджував положення попередніх законів про винагороду за схоплення сервентів та рабів-утікачів; вста-

новлював звільнення від відповідальності за вбивство раба, якщо воно вчинялось у результаті покарання непокірного раба своїм господарем або будь-якою особою, яка мала право на таке покарання; встановлював заборону всім афроамериканцям носити або мати вогнепальну чи будь-яку іншу зброю; підтверджував обмеження свободи пересування рабів, їм було заборонено залишати визначену плантацію чи землю, а також перебувати на чужій землі більше ніж 4 години без письмового дозволу господаря.

Закон Вірджинії про слуг і рабів 1705 р. відіграв значущу роль у формуванні законодавства, що регулювало рабство в британських колоніях Північної Америки. Він закріпив рабство як офіційну систему і встановив довічний спадковий статус африканських рабів, які після цього втратили можливість на відновлення свободи, а також зафіксував соціальну і расову ієрархію того часу, у якій білим надавалися більше прав та свобод, у той час як чорні раби були визнані нерухомою власністю своїх господарів, позбавлені багатьох громадянських прав, піддавалися жорсткому контролю та численним правовим і соціальним обмеженням. Закон Вірджинії 1705 р. послужив основою і модельним законодавством для інших британських колоній (Меріленд, Кароліна, Пенсильванія, Нью-Джерсі та ін.), багато з його положень було рецепійовано і включено в закони, що регулювали рабство в Північній Америці протягом XVIII століття.

Висновки

Від самого заснування колонії Вірджинії у 1607 р. і впродовж всього XVII ст. законодавство, що регулювало рабство, пройшло значну еволюцію. Проаналізувавши закони XVII ст., можна виокремити декілька ключових напрямків та змін, які відбулися впродовж цього періоду.

1. Перехід від системи обмеженого, строкового рабства до довічного спадкового рабства: У першій половині XVII століття вірджинське законодавство не було стабільним і не містило чітких норм щодо строків служби різних найманих слуг як білих, так і заве-

зених африканців. Проте до 1705 р. через прийняття низки судових прецедентів, а також Акту про слуг та рабів рабство стало офіційною закріпленою системою, і багато афроамериканців втратили можливість на відновлення свободи, перетворившись на довічних рабів. Раби були визнані нерухомою власністю їхніх господарів, Рабський статус став передаватись у спадок та визначатись за статусом матері.

2. *Закріплення расових відмінностей.* Закони першої половини XVII ст. спочатку не чітко визначали рабство за расовими ознаками. Як вважають дослідники, початок цьому розмежуванню було покладено прецедентом у справі Джона Панча 1640 р. Розгляд цієї справи показав тенденцію до юридичного визнання рабства, заснованого на расових критеріях, і відіграв важливу роль у становленні системи рабства в Північній Америці, підкресливши соціальні та правові відмінності між африканськими та європейськими слугами. Це суттєво вплинуло на подальший розвиток системи рабовласництва в регіоні. А остаточно, після прийняття закону 1705 р., що визначав, що хрещення не звільняло негрів, мулатів і індіанців від рабства, стало очевидним, що система рабства була жорстко зв'язана з расою.

3. *Встановлення соціальних відмінностей між сервентами та рабами.* Закони Вірджинії поступово закріплювали розмежування між білими слугами сервентами та чорними рабами. Сервенти мали можливість звільнення з рабства після закінчення контракту на роботу, більше прав і свобод порівняно з чорними рабами. Вони мали право володіти майном, право на шлюб і утримання сім'ї, закони обмежували фізичні покарання та забороняли знущання. Сервенти мали право звертатися до суду за захистом, якщо їхні права порушувалися. Раби ж були визнані власністю їхніх господарів, були позбавлені основних громадянських прав, таких як право володіння власністю, право захисту своїх прав в суді, право на освіту та інші.

4. *Посилення контролю над рабами:* У законах протягом усього XVII ст. чітко прослідковується тенденція до обмеження

свободи пересування для рабів, встановлення жорстких покарань та контролю над рабами. Особливо це стосувалось відповідальності за втечу від власника та готування змови і повстань рабів. В інтересах рабовласників Вірджинії, які небезпідставно побоюючись повстань серед рабів, чисельність яких постійно зростала, законодавець посилював заходи контролю над рабами, закріпивши заборону носити зброю, обмеження на пересування рабів і заборону виходити за межі плантації без дозволу господаря. Він також надавав право власникам карати непокірного раба, звільняючи від відповідальності за можливе вбивство раба при цьому.

5. *Введення заборони і здійснення контролю над змішанням рас:* Закони XVII ст. у Вірджинії закріпили заборону шлюбів між білими та афроамериканцями та змішаними союзами. Вони передбачали суворі покарання за порушення цих заборон.

6. *Регламентация правового статусу власників рабів,* яким надавались широкі повноваження та захист. Рабовласники мали право власності і контролю над своїми рабами, включаючи можливість продажу, передачі у спадщину та використання їх як робочої сили без будь-яких обмежень.

Отже, законодавство, що регулювало рабство у Вірджинії, основним чином було сформовано впродовж XVII ст., закріпивши його як довічний і спадковий статус на основі расової приналежності.

Література

1. John Kells Ingram A History Of Slavery And Serfdom. Adam and Charles Black, 1895. 308 p.
2. Edward Long The History of Jamaica: Or, General Survey of the Ancient and Modern State of that Island, 1970, Frank Cass & Co., Ltd. 1825 p.
3. Thomas R.R. Cobb An Inquiry into the Law of Negro Slavery in the United States of America. Negro Universities Press, 1968. 358 p.
4. George M. Stroud. A Sketch of the Laws Relating to Slavery in the Several States of the United States of America. Philadelphia: H. Longstreth, 1856. 180 p.

5. Peter Kolchin, *American Slavery 1619-1877*. Hill and Wang, 1993. 352 p.
6. David Brion Davis, *Inhuman Bondage: The Rise and Fall of Slavery in the New World*. Oxford University Press, 2006. 440 p.
7. Edmund S. Morgan, *American Slavery, American Freedom: The Ordeal of Colonial Virginia*. W. W. Norton & Company, 1975. 464 p.
8. Ira Berlin, *Many Thousands Gone: The First Two Centuries of Slavery in North America*. Belknap Press, 1998. 512 p.
9. Thomas D. Morris, *Southern Slavery and the Law, 1619-1860 (Studies in Legal History)*. The University of North Carolina Press, 1996. 575 p.
10. Захарчук О. І. Суспільно-історичні форми рабства: зміст та особливості прояву: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Захарчук Ольга Ігнатівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – 193 с.; Захарчук О.І. Класичне та сучасне рабство: проблема співвідношення // Політологічний вісник : збірник наукових праць / Політологічний центр при Київ. нац. ун-ті ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. Вип. 74. С. 111-119.
11. Малишко В. М. Еволюція правових інститутів тимчасового і довічного рабства у Британській Америці (1607-1775 роки) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Малишко Валерій Миколайович ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2009. – 221 арк.; Малишко В.М. Правове закріплення кабально-го рабства у «ранній Америці» історична і юридична характеристики // Держава і право : збірник наукових праць : юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2008. Вип. 41. С. 152-158.
12. Калашников В. М. Формування інститутів держави і права в США ранньої доби: 1607-1775 рр. [Текст] : монографія / В. М. Калашников, В. М. Малишко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ : Логос, 2015. 425 с.
13. Докладніше про це див.: Galenson D. British servants and the colonial indenture system in the eighteenth century. *The journal of southern history*. 1978, Vol. 44(1), p. 41-66.
14. Tomlins, Christopher (2001). «Reconsidering Indentured Servitude: European Migration and the Early American Labor Force, 1600–1775». *Labor History*. 42: 5–43.
15. Purvis, Thomas L. (1995). Balkin, Richard (ed.). *Revolutionary America 1763 to 1800*. New York: Facts on File. 383 p.
16. Джон Філіп, негр, хрещений в Англії свідчив у 1624 р. в борговій справі над Саймоном Тучінге, який був білою людиною. Філіпу було дозволено свідчити, оскільки він був християнином. Докладніше див.: A. Leon Higginbotham, Jr., *Shades of Freedom: Racial Politics and Presumptions of the American Legal Process*. New York, 1996. 352 p.
17. William Waller Hening, ed., *The Statutes at Large; Being a Collection of All the Laws of Virginia from the First Session of the Legislature, in the Year 1619 (New York: R. & W. & G. Bartow, 1823), vol. 2*.
18. William Waller Hening, ed., *The Statutes at Large; Being a Collection of All the Laws of Virginia from the First Session of the Legislature, in the Year 1619 (New York: R. & W. & G. Bartow, 1823), vol. 3*.
19. Більш детально про цю справу див.: Taunya Lovell Banks, *Dangerous Woman: Elizabeth Key's Freedom Suit – Subjecthood and Racialized Identity in Seventeenth Century Colonial Virginia*, 41 *Akron Law Review* 799 (2008). P. 799-837.
20. Alden T. Vaughan, *Blacks in Virginia: A note on the First Decade. The William and Mary Quarterly*. Vol. 29, No. 3 (Jul., 1972). p. 469-478.
21. HR McIlwane, ed., *Minutes of Council and General Court of Colonial Virginia 1622–1632, 1670–1676 (Richmond: Library of Virginia, 1924)*. 593 p.
22. *Minutes of the Council and General Court of Colonial Virginia, 1622-1632, 1670-1676: With Notes and Excerpts from Original Council and General Court Records, Into 1683, Now Lost, Volume 1*. 593 p.
23. Ibram X. Kendi, *Stamped from the Beginning: The Definitive History of Racist Ideas in America*, Nation Books, 2016. 608 p.

Levchuk Mariia
mlevchuk@ukr.net

**THE EVOLUTION OF LEGISLATION
REGULATING SLAVERY IN THE
BRITISH COLONIES OF NORTH
AMERICA IN THE 17TH AND EARLY
18TH CENTURIES**

The article is devoted to highlighting the process of evolution of the legislation regulating slavery in the British colonies of North America on the example of Virginia in the 17th – early 18th centuries. The purpose of the study is to analyze the legislative acts that regulated slavery in Virginia in the 17th – early 18th centuries, and highlighting the trends of its development. The study reflects the process of the formation of the slavery system in North America and the formation of social and racial differences. Understanding these aspects of history is important for contemporary public debates and the fight against racism and modern forms of slavery.

On the basis of the research and analysis of legislative acts, court decisions and historical sources, the key directions of the formation of the system of slave ownership in Virginia are shown. A key trend is the gradual transition from a system of limited, fixed-term slavery to lifelong hereditary slavery, which was finally enshrined in the key Act that regulated slavery in Virginia, the Servant and Slave Act of 1705. Special attention is devoted to the legislative consolidation of racial differences in the system of slavery. Based on the analysis of Virginia laws of the 17th century, the gradual process of establishing clear social differences between the

legal status of servants and slaves is also shown. This was manifested in the following: limitation of the term of slavery for servants and the possibility of release after the end of the work contract, unlike slaves, for whom slavery was lifelong and hereditary; servants enjoyed greater rights and freedoms, including the right to own property, marry, maintain a family, and were protected from physical punishment and abuse; instead, slaves were deprived of basic civil rights, such as the right to property, protection in court, and education. Legislation that increased control over slaves, including restrictions on their freedom of movement, harsh punishments, and bans on carrying weapons, is also analyzed in detail. The reasons for such introductions are considered, among which was the fear of slave owners before possible slave uprisings. An analysis is also provided of certain laws that were related to the strengthening of the control of the colonial authorities over the mixing of races, the establishment of the prohibition of marriages between whites and African Americans, and the establishment of penalties for the birth of children out of wedlock from mixed unions. Special attention in the article is also devoted to the regulation of the legal status of slave owners, who were given wide powers and protection. It is noted that slave owners had the right to own and control their slaves, including their purchase and sale, the possibility of inheritance.

Key words: slavery, history of slavery, legalization of slavery, slavery in British colonies, English colonies in North America, legislation on slavery, slave codes.